

9/090/2018

Lakivaliokunta 9.3.2018

HE laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 200/2017)

RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ASiantuntijalausunto

Rikosseuraamuslaitos (Rise) kannattaa ehdotettuja muutoksia, mutta katsoo tarpeelliseksi tuoda esille seuraavat näkökohdat.

Syytetyn läsnäolo oikeudenkäynnissä

On hyvä, että alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen edellyttää edelleen, että häntä on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Yksityiskohtaisissa perusteluissa (s.46) todetaankin, että nuorelle vastaajalle henkilökohtaisella läsnäololla voi olla kasvatuksellista vaikutusta.

Miten tätä ehdotettua ROL 8 luvun 3 §:n 2 momenttia sovellettaisiin ehdotetun 13 §:n 3 momentin kanssa, jonka mukaan videolla pääkäsittelyyn osallistumista pidetään henkilökohtaisena läsnäolona? Alle 18-vuotiaan vastaajan henkilökohtainen kuuleminen voitaneen siten toteuttaa myös videolla, ainakin jos OK 17 luvun 52 §:n kriteerit täyttyvät? Rikosseuraamuslaitos esittää lakivaliokunnan harkittavaksi, olisiko vielä syytä täsmentää sitä, voidaanko henkilökohtainen kuuleminen toteuttaa videoyhteydellä, vai onko alle 18-vuotiaan oltava tuomioistuimessa aina fyysisesti läsnä ko. henkilökohtaista kuulemistä varten. Nuorten syytettyjen olisi edelleen hyvä saapua fyysisesti paikalle tuomioistuimeen, jotta he ymmärtäisivät paremmin asian merkityksen ja rikokseen tekemiseen puuttuminen tuntuisi konkreettiselta.

Videoyhteyden käytön lisääminen

Hallituksen esityksessä on pyritty arvioimaan kustannusvaikutuksia Rikosseuraamuslaitokselle.

Videoneuvottelua käytetään jo nyt pakkokeinoasioiden käsittelyssä, joihin vangittavaksi vaaditut ja tutkinnanjohtajat voivat osallistua videon välityksellä. Ehdotuksen mukaan vankikuljetuksista aiheutuvat kustannukset vähenisivät etenkin siltä osin kuin rikoksen johdosta vangittuna olevat vastaajat osallistuisivat asiansa käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Pääkäsittelyyn osallistuminen videoyhteyden välityksellä edellyttää asianosaisen suostumusta ja sitä, että tuomioistuimen katsoo sen soveliaaksi. Arvioitu vankikuljetusten väheneminen ja kustannussäästö on hyvin mahdollinen. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että ei ole arvioitavissa kuinka suuri osa tutkintavangeista tai vangeista valitsisi osallistumisen videolla vankilasta käsin silloin, kun se tuomioistuimen harkinnan mukaan olisi mahdollista.

Esityksen mukaan Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuu tuomioistuinkuljetuksista ja kärkevartioinnista kustannuksia vähintään 1,2 miljoonaa euroa vuodessa. Kuten esityksessä on todettu, kustannusten luotettava arvioiminen on vaikeaa, koska osa kustannuksista on kirjautunut muuhun vanginkuljetukseen tai tavalliseen vartiointiin. Voidaan kuitenkin todeta, että mikäli kuljetukset ja niihin liittyvä vartiointi vähenevät, Rikosseuraamuslaitoksen valvonnan virkamiesten työaikaa voitaisiin kohdentaa paremmin vankeinhoidon ydintehtäviin.

Rikosseuraamuslaitos pitää hyvänä sitä, että videoneuvottelun käytön lisääminen otetaan huomioon osana käräjäoikeusverkoston kehittämishankkeen yhteydessä toimivaa salivarusteluprojektia (OM/8/31/207). Rikosseuraamuslaitos toivoo, että oikeusministeriö tulisi kuulemaan Rikosseuraamuslaitos, jotta voitaisiin varmistaa laitteiden yhteentoimivuus.

Esityksen mukaan vankiloiden käytössä on 102 videoneuvottelulaitetta (s.30). Tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksen käytössä on noin 100 videoneuvottelulaitetta, mutta kaikki laitteet eivät sijaitse vankiloissa. Laitteita on myös yhdyskuntaseuraamus-toimistoissa, aluekeskuksissa ja keskushallintoyksikössä. Oikeudenkäyntiä varten videoyhteyden tulisi olla riittävän laadukas ja toimintavarma. Esityksessä yhden laitteen hinnaksi on arvioitu varustelusta riippuen 2000-5000 euroa (alv 0 %). Rikosseuraamuslaitoksen käsityksen mukaan tulisi varautua siihen, että yhden laitteen hinta on n. 5000 euroa.

Esityksen mukaan videoneuvottelua käytetään oikeusministeriön hallinnonalalla eniten juuri Rikosseuraamuslaitoksessa, jossa videolaitteiden käyttöaste on jo nyt erittäin korkea. Esityksen mukaan vankiloissa kuulustelutiloja ja videoneuvottelulaitteita tullaan lisäämään tämän vuoden aikana ja näitä laitteita voidaan käyttää sekä poliisin kuulusteluissa että tuomioistuinkäsittelyssä (s. 30). Lisälaitteilla viitataan ilmeisesti siihen, että tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevassa uudistuksessa (HE 252/2016 vp) liittyen tutkintavankien nopeampaan siirtämiseen poliisin säilytystiloista vankiloihin, lisätään videoneuvottelulaitteita vankiloihin poliisikuulustelujen suorittamista varten. Vielä ei ole arvioitavissa mikä videopoliisikuulustelutilojen käyttöaste olisi. Rikosseuraamuslaitoksen käsityksen mukaan edellä mainitussa oikeusministeriön salivarusteluprojektissa on ilmeisesti ajateltu, että samoja tiloja, joita Rikosseuraamuslaitoksessa käytettäisiin poliisin kuulustelutiloina, voitaisiin jatkossa käyttää myös video-oikeudenkäynteihin. Tähän oikeusprosessien keventämiseen liittyvään videoyhteyden käytön laajentamiseen ei ole erikseen varauduttu eikä siihen ole Rikosseuraamuslaitoksen käsityksen mukaan osoitettu rahoitusta. Uusista laitehankinnoista siten tulee aiheutumaan jonkin verran kustannuksia. Laitteita pitäisi olla riittävästi niin, että tutkintavankilat ja mahdolliset eräät suurimmat suljetut vankilat voivat järjestää samanaikaisia kuulemisia rajoituksetta. Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta jakaantuu valtakunnallisesti ja maantieteellisesti laajalle. Videopalavereita käytetään virkamiesten väliseen kommunikointiin rullaavassa työssä. Tästä resurssista ei voida irrottaa laitteita video-oikeudenkäynteihin. Osa videoneuvottelulaitteista saattaa vankilassa myös sijaita esimerkiksi henkilökunnan tilassa, joka ei ole sopiva oikeudenkäyntiin osallistumista varten.

Ehdotuksessa on optimisesti ja tarkemmin perustelematta arvioitu, että vankiloiden toimitilamuutokset tuomioistuinkäsittelyyn soveltuvien tilojen lisäämiseksi olisivat pienehköjä. Todelliset toimitilakustannukset eivät vielä ole arvioitavissa, koska ei ole esitetty mitä laadullisia vaatimuksia tiloille asetetaan. Lakivaliokunnan toivotaankin harkitsevan, mitä mahdollisia laadullisia vaatimuksia video-oikeudenkäyntiin käytettäville tiloille tulisi asettaa. Epäselvää on esimerkiksi kuinka monta ihmistä pitäisi pystyä osallistumaan video-oikeudenkäyntiin vankilasta käsin. Ei ole poissuljettua, että vastaajan asiamies tulisi päämiehensä luokse vankilaan. Lisäksi video-oikeudenkäyntiin voi osallistua esimerkiksi tulkki. Mikäli kaikkien video-oikeudenkäyntiin osallistuvien asianosaisten tulee voida nähdä ja kuulla toisensa koko oikeusprosessin ajan, tarvitaan mahdollisesti isoja näyttöjä ja riittävän suuri tila videoneuvottelulaitteiden sijainnille vankilassa. Lisäksi laitteiden käyttöä varten vankilan henkilökunnan tulee olla tätä varten koulutettua. Mitä aikaisemmin ja selvemmin toimitilojen laadulle asetettavat vaatimukset ovat selvillä, sitä paremmin Rikosseuraamuslaitoksessa pystyttäisiin valmistautumaan videoyhteyden käytön lisäämiseen.

Lakiehdotuksen mukaan syytetyn asiamies voisi olla tuomioistuimessa istuntosalissa ja syytetty itse osallistua oikeudenkäyntiin videolla vankilasta käsin. Asiamiehellä ja vastaajalla tulee olla riittävä mahdollisuus luottamukselliseen neuvonpitoon. Rikosseuraamuslaitos esittää lakivaliokunnan harkittavaksi, onko tarpeen esimerkiksi erillinen videoneuvottelulinja vangin ja asiamiehen käyttöön ennen tai jälkeen istunnon tai istuntotauon aikana. Tämä tukisi vastaajan oikeusturvaa.

Ehdotuksen mukaan oikeusministeriössä selvitetään myös mahdollisuuksia hyödyntää valtion yhteispalvelupisteitä (s. 31). Avolaitokseen sijoitettujen vankien osalta saattaa tulla kyseeseen, että vanki esim. poistumisluvalla käy yhteispalvelupisteessä osallistumassa oikeudenkäyntiin. Vastaavasti kuin poistumislupia voidaan tällä hetkellä myöntää tuomioistuimessa käyntiä varten.